

Tisztelt Miniszter Úr! Tisztelt ünneplő Csillaghegyiek!

59 évvel ezelőtti emlékeimet idézte fel a napokban egy rádióban felhangzó zene, Beethoven Egmont nyitánya. A hozzám hasonló korúak számára bizonyára ugyanúgy szorosan kapcsolódik 1956-hoz ez a dallam.

(zene bejátszás)

A súlyos akkordokkal kifejezett fájdalmas érzést a sodró lendületű muzsika váltja, mintegy kifejezve a forradalom lendületét, örömét. Nem tudom, ki volt a Magyar Rádió akkori zenei szerkesztője, de találóbban nem is lehetett volna zeneszámot, szinte szignált választani az akkor az utcán történő eseményekhez.

A zene háttéréről tudni kell, hogy Goethe egy XVI. századi németalföldi gróf, Lamoral Egmont hősi történetét dolgozta fel. Egmont szembeszáll a népét elnyomó II. Fülöp spanyol királlyal, amiért lefejezik. A darabhoz Beethoven komponált kísérőzenét a bécsi császári színház felkérésére. A fájdalmas dallamokkal indító, majd az igazságért való harcot és a hős halálát kifejező részek után elemi erővel tör elő a befejezésben a mondanivaló, amely szerint bár a hős elbukott, a szabadság eszméje tovább él.

A zene mögötti történet szerint - és sajnos a 1956-os valóságában is - elbukott a hős, de a szabadság eszméje tovább élt. Október 23. diadalmas napja után november 3.-ig, a forradalmat letörő szovjet offenzíváig nem egészen két hét, 12 nap telt el. Közben a Halottak Napja... Ha jól emlékezem, akkor talán el is maradt a család szokásos temető látogatása... Nem tudtuk még november 1.-én, hogy rövid időn belül újra temetni kell. Temetni kellett a forradalom halottait, és a halottak teste mellett az illúzióinkat is.

Mert sajnos illúzió volt akkor, hogy a szovjet csapatok 1955-ös kivonulása Ausztriából megindított egy olyan folyamatot, amelynek következő lépcsője Magyarország lehet. Illúzió volt az is, hogy a 10 év megszállás után összezúzott polgári értékek mellett egységbe lehet szólítani a nemzetet, ugyanakkor az is illúzió volt, hogy a kommunista diktatúra megreformálható. Illyés Gyula szavait idézve:

*„Hol zsarnokság van, ott zsarnokság van
nem csak a puszkacsőben, nem csak a börtönökben,
nem csak a vallató szobákban, nem csak az éjszakában kiáltó őr szavában, ”*

És illúzió volt az is, hogy a nyugati hatalmak, ha másért nem is, de területi pozíció szerzésért segítséget nyújtanak a magyar népnek. Olvastam egy összegzést a NATO ezen időszakban tartott üléseiről, amiből néhány szikrát idéznék.

„1956. október 27-én az Észak-atlanti Tanács zártkörű miniszteri szintű megbeszélést tartott a magyarországi eseményekről, amelyről nem is készült hivatalos NATO-jegyzőkönyv. Miután a brit képviselő megerősítette, hogy kormányának, valamint az amerikai és a francia kormánynak szándékában áll az ENSZ Biztonsági Tanácsának összehívása Magyarország ügyében, a többi állam is támogatásáról biztosította a kezdeményezést. A NATO Tanács következő miniszteri szintű üléséig, azaz 1956. december közepéig semmilyen hivatalos nyilatkozatot nem adtak ki az Észak-atlanti Szerződés nevében a magyarországi forradalmi eseményekről.”

1956. november 2-án újra összegyűltek a NATO Tanács tagjai. Tudomásukra jutott ugyanis a Nagy Imre vezette magyar kormány előző napi döntése a Varsói Szerződésből való kilépésről és a semlegesség kinyilvánításáról. Az ülés elején a brit képviselő következtetést vont le, hogy a szovjetek nem akarnak beavatkozni a magyar forradalomba. Sőt, annyira törékenynek látják az általuk kreált rendszereket, hogy már eszközeik sincsenek azok megerősítésére. A forradalom lengyelországi és kelet-németországi kiterjedésének lehetőségeit latolgatva a brit felszólaló arra számított, hogy a szovjetek hamarosan előállnak Németország szabad választások útján történő újraegyesítésének tervével, feltételként szabva, hogy az nem lesz tagja a NATO-nak, és a semlegességet választja. A Magyarországra érkező szovjet csapaterősítéseket pedig akként interpretálta, hogy Moszkva bizonyára csak alkupozícióit igyekszik erősíteni ezáltal az új magyar kormánnyal szemben. Valójában azonban a szovjet hadvezetés a Forgószél hadműveletnek nevezett támadását készítette elő Magyarországra ellen.....

A katonai szövetség naiv volt, vagy a szuezi válság árnyékában óvatosan lavírozott, nem tudjuk, de a *Nyugat* tekintetében nyilvánvalóvá vált, hogy bármi történjék is, *nem avatkozik be az általuk csak csatlósoknak nevezett államokban*. Ez korábban is így volt, hiszen a Jaltában megkötött egyezményből ez következett, de az új politikai koncepcióban azonban ezt nyíltan be is vallják. *Tartózkodni* akarnak a *kelet-európai fegyveres felkelések bátorításától*, amelyek a várható erőteljes szovjet ellenakció miatt a Nyugat biztonsági érdekeit is fenyegetnék.

Egyszerűbb volt nagylelkűen befogadni közel 200 000 hazánkból elmenekülőt, vagy szép szavakban elismerni 1956 nagyságát, mint tette azt J. F. Kennedy, a későbbi USA elnök az egy évvel későbbi amerikai megemlékezésen. Idézem:

„1956 október 23. egy nap, amely örökké fog élni a szabad emberek és nemzetek évkönyveiben. Ez a nap volt a bátorság, a lelkiismeret és a diadal napja. A történelem kezdete óta nincs más nap, amely világosabban megmutatta az ember örök olthatatlan vágyát, hogy szabad legyen, függetlenül a siker esélyétől, avagy az áldozat szükségességétől. ”

Igen, a siker esélye nem volt adott, az áldozat pedig ezáltal elkerülhetetlen volt. Pedig tulajdonképpen mit is fogalmazott meg követelésként október 22.-én az egyetemi diákság? Többek között a szovjet csapatok kivonását, a politikai élet megtisztítását, általános, egyenlő és titkos választásokat, a gazdasági megélhetőség feltételeit, a politikai perek felülvizsgálatát, vélemény-, szólás-, és sajtószabadságot.

Semmi olyat, ami a mai ésszel ellentétes lett volna, de az akkori nagyhatalmi viszonyok között ezt nem lehetett megvalósítani, ehhez túl kellett volna lépni a Jaltában kötött négyhatalmi megállapodáson. Még a segítséget adni szándékozók benuhátságát is jól tükrözi egy lengyel költő, Zbigniew Herbert néhány sora:

„Kezünket kinyújtva Állunk a határon

S a levegőből roppant zsinórt Fonunk nektek testvérek.

Állunk a józan ész Jól-fontolt határán

Innen nézzük a tűzvészt - Halálba bámulunk.”

Az akkori józan ész határát az idő ma már túlhaladta, és azért is idéztem egy lengyel költő lelkiismeret furdalását, mert volt egy másik lengyel, aki az ima erejével tett sokat azért, hogy a józan ész a helyére billenjen, és illúzióinkból valóság szülessen . Karel Wojtyła - már II. János Pálként - szakított a Nyugat által támogatott – be nem avatkozásokon alapuló - enyhülés politikájával meghirdetve Kelet-Európa „lelki felszabadítását”, és bár ezt elsősorban lengyelként tette, de mégis kihatott az egész világra, így az 1956-ban megfogalmazott vágyaink teljesülésére is. Talán éppen ennek lehetőségéről nekünk is szóló isteni üzenet volt, hogy 1978-as beiktatása éppen október 22.-re, azaz a mai napra esett, és ez a nap lett a katolikus naptárban az ő emléknapja is.

Miként is vonható párhuzam II. János Pál október 22.-i beiktatása és a forradalom előestéje között? Egyik életrajzírója, André Fossard szerint azon kérdésre, hogy melyik lenne az az evangéliumi mondat, amelyet akkor választana, ha csak egyetlen mondatot hagyhatna örökül az utókornak, II. János Pál habozás nélkül János evangéliumából idézett: „az igazság szabaddá tesz titeket”. 1956-ban a forradalmárok az igazságot mondták ki, és ez az igazság tett minket is szabaddá közel egy fél évszázaddal később.

1956 súlyos áldozatai így szelídülhettek napjaink lehetőségévé. Az elmúlt közel hatvan év arra taníthat bennünket, hogy hinni és tenni kell igazunkért, jövőnkért, és ebben lelki támasz nélkül nem lehet sikert elérni. Úgy vélem, hogy még ha mások is a körülmények, de ma is aktuális a Czestochowa-i pálos szerzetesek által a kommunista diktatúra legkeményebb éveiben elindítottak esti imádság, amelyet 'Apel'-nek (szólítás-nak, sorakozó-nak) neveztek. Az imádság akkor egészen konkrétan az 1953-56 között – a Mindszenty bíborshoz hasonlóan - fogva tartott Wyszyński bíborosért szólt, de szólt az egész népért is. Gondolataimat zárva ezt hallgassuk majd meg. Köszönöm megtisztelő figyelmüket.